

Всеволод Максимович Мельничук (до 100-річчя від дня народження)

Наукова ботанічна, зокрема бріологічна, громадськість недавно відзначила 100-літній ювілей відомого українського бріолога В.М. Мельничука (27 листопада 1914 – 18 травня 1994 рр.). Кандидат біологічних наук В.М. Мельничук до останніх днів життя працював на посаді доцента кафедри ботаніки, лісівництва та захисту рослин Львівського сільськогосподарського інституту. Він народився у м. Києві. Після закінчення гімназії у м. Рівне у 1932 р. вступив на сільськогосподарський факультет Львівського політехнічного інституту, де у 1938 р. отримав звання інженера-агронома. Працював агрономом, а пізніше викладачем ботаніки у Слобідському агротехнікумі нині Івано-Франківської області. Після війни працював лаборантом на кафедрі лісогосподарського факультету Львівського політехнічного інституту, де у той час викладав ботаніку один із засновників української бріології А.С. Лазаренко. Знайомство з ним, особливо під час сумісних ботанічних екскурсій, та в подальшому праця у відділі спорових рослин Львівського філіалу АН УРСР, визначили науковий шлях Всеволода Максимовича. Під науковим керівництвом А.С. Лазаренка він працює над виконанням кандидатської дисертації «Лиственные мхи Западной Волыни», яку успішно захищає у 1953 р. в Інституті ботаніки АН УРСР. Він описав новий вид *Fissidens marginatulus*, а для флори СРСР – *Orthotrichum leucomitrium*. Особливістю його дисертаційної роботи було те, що під час аналізу бріофлори значна увага приділялася детальній екологічній характеристиці листяних мохів, а саме їх вимогам до вологи, освітлення і температури та типу субстрату. Він підкреслює, що особливостями листяних мохів, які відрізняють їх від інших вищих рослин, є здатність їх клітин до значної втрати води без шкоди для життєдіяльності та наявність добре виражених різноманітних ксероморфних ознак. Основним пристосуванням до світлового режиму вважав форму росту мохів. Він уперше в науці підняв питання залежності температурного режиму мохової дернинки від її структури. Докладно проаналізував рН субстрату 94 видів мохів: на різних шарах дернинок (до 3 см) та залежно від їх структури і розміру виділив серед них 5 груп – залежно від ширини амплітуди кислотності, та зробив висновок про те, що мохи здатні впливати на реакцію шарів ґрунту і створювати сприятливі умови кислотності для розвитку.

В.М. Мельничук здійснив багато бріологічних експедицій в різні райони України та Росії – в Крим, Карпати, Алтай, зібрав великий гербарій, який зберігається у Львівському науково-природничому музеї та у гербарії Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України. На основі цих матеріалів він написав ґрунтовну працю «Определитель средней полосы и юга европейской части СССР», яка була опублікована у 1970 р. за редакцією Д.К. Зерова. Крім добротного текстового матеріалу, Всеволод Максимович зі своїми помічниками виконав для цієї книги багато оригінальних високоякісних рисунків, зроблених з особисто виготовлених мікропрепаратів мохів. Ці рисунки добре відображають морфологічні особливості мохів, що надзвичайно важливо для їх визначення. Разом з цим, ще з 1960-х років він працював над створенням «Флори мохів Української РСР». З чотирьох випусків він написав три, які були видруковані у 1987, 1988 та у 1989 роках. Це велика праця, загальним обсягом 47 друкованих аркушів, яка охоплює верхоспорогонні (верхоплідні) мохи України. Треба відзначити, що особливу увагу дослідник приділив критичному

опрацюванню складних для визначення родів – *Coscinodon*, *Dryptodon*, *Fissidens*, *Grimmia*, *Rhacomitrium* та *Schistidium*.

Праці В.М. Мельничука свідчать про його значний внесок у розвиток української бріологічної науки та інтенсивно використовуються бріологами.

Список деяких основних бріологічних праць В.М. Мельничука:

- Мельничук В.М. Лиственные мхи Западной Волины. Автореферат дисс.... канд. биол. наук. – Киев, 1953. – 14 с.
- Мельничук В.М. Список мохів Західної Волині // Наук. зап. Львів. наук.-природ. музею АН УРСР. – 1955. – 4. – С. 139-159.
- Мельничук В.М. Огляд родів *Grimmia* та *Dryptodon* бріофлори УРСР // Наук. зап. Львів. наук.-природ. музею АН УРСР. – 1959. – 7.
- Мельничук В.М. Рід *Fissidens* бріофлори України // Наук. зап. Львів. наук.-природ. музею АН УРСР. – 1960. – 8. – С. 36-56.
- Мельничук В.М. *Vuxbaumia aphylla* Hedw. в околицях Львова // Наук. зап. Львів. наук.-природ. музею АН УРСР. – 1961. – 9. – С. 154-158.
- Мельничук В.М. Реліктові місцезнаходження деяких видів листяних мохів у Львівській області // Наук. зап. Львів. наук.-природ. музею АН УРСР. – 1962. – 10. – С. 63-69.
- Мельничук В.М. Рід *Rhacomitrium* Brid. бріофлори УРСР // Екологія та систематика рослин Карпат і прилеглих територій. – Київ: Вид-во АН УРСР, 1963. – С.133-218.
- Мельничук В.М. Новий для флори СРСР вид *Orthotrichum leucomitrium* B.S.G. // Укр. ботан. журн. – 1965. – 22, № 1. – С. 89-90.
- Мельничук В.М. Определитель лиственных мхов средней полосы и юга европейской части СССР. – Киев: Наук. думка, 1970. – 442 с.
- Мельничук В.М. (у співавторстві) Флора мохів Української РСР. – Київ: Наукова думка, 1987, вип. 1. – 179 с.; 1988, вип. 2. – 186 с.; 1989, вип. 3. – 176 с.

В.М. Мельничук серед бріологів – делегатів VI з'їзду Українського ботанічного товариства (Донецьк, Донецький ботанічний сад, 1-3 червня 1977 р.).

Зліва направо: В.М. Мельничук, Г.Ф. Бачурина, О.Т. Демків, Л.Я. Партика, М.Ф. Бойко.

М.Ф. Бойко, О.В. Лобачевська